

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

18

GÜZ 2004

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

- Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD), hakemli bir dergi olup, yılda iki defa (Bahar/Güz) yayınlanır.
- Dergide telif, tercüme, makale, araştırma notu, tebliğ ve konferans metinleri, Kongre, Sempozyum, Panel vb. tanıtımları, kitap, tez değerlendirmesi, literatür incelemeleri, sadeleştirme, bilimsel röportajlar, çağdaş ve geçmiş ilim adamlarının hayatı ve eserleriyle tanıtım vb. yazılar yayımlanır.
- SÜİFD, tüm araştırmacılara açık olup bilimsel ölçütlere ve yayın ilkelerine uygun her çalışma dergide yayımlanır.
- Yayımlanacak yazılar 12 punto Times 1,5 satır aralığı standartlığıyla (resim, şekil, harita vb. ekler dahil) 30 sayfayı geçmemelidir. Bir yazının aynı sayıda toplam sayfa sayısı 30'u geçmeyecek şekilde en fazla 2 makalesi yayınlanabilir. Hakemli çalışmaların dışındakiler (tanıtımlar, bilimsel röportajlar, otobiyografiler vb.) buna dahil değildir.
- Makalelerin 100-150 kelime arası özeti ve bu özeti iki dilde (Arp+İng., Fr., Alm., vd.) çevirisi; yabancı dilde yazılan makalenin ise Türkçe + Arp. çevirisi verilir. Arapça bir makalenin Türkçe + herhangi bir dilde özeti verilmelidir. Makale başlıklarının ise İngilizce çevirisi yapılır.
- Yazılar (tercümeler orijinal metinleriyle birlikte) üç nüsha halinde editöre teslim edilir. bunlardan ikisinde yazan tanıtım isim ve akademik unvan yer almaz.
- Makaleler en az iki hakemin incelemesinden geçtikten sonra yayımlanır.
- Yazıların bilimsel, hukuki ve dil yönünden sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Her sayının hakemleri o sayıda yer alır.
- SÜİFD'de yayınlanan yazıların sorumluluğu yazana aittir.

S.Ü. İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Önkal

Editör

Prof. Dr. Mehmet Bayyigit

Yayın Yürütme Kurulu

Prof. Dr. A.Turan Yüksel,
Doç. Dr. Ahmet Yaman,
Yrd. Doç. Dr. Seyit Bahçivan
Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır,
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çaycı
Yrd. Doç. Dr. M. Bahaüddin Varol,
Arş. Gör. Fikret Karapınar
Arş. Gör. Muhiddin Okumuşlar,
Arş. Gör. Lütfi Cengiz,
Arş. Gör. Huriye Martı
Arş. Gör. Mehmet Harmanlı,
Arş. Gör. Doğan Kaplan

Danışmanlar Kurulu

Prof. Dr. Ünver Günay (Erciyes Üniversitesi),
Prof. Dr. Mustafa Fayda (Marmara Üniversitesi),
Prof. Dr. Bilal Kuşpınar (Mc. Gill University),
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal (Ankara Üniversitesi),
Dr. İbrahim Kalın (Colloge of The Holy Cross, İSAM),
Prof. Dr. Ahmet Önkal, Prof. Dr. Hüsamettin Erdem,
Prof. Dr. Bilal Saklan Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu,
Prof. Dr. Mehmet Aydın, Prof. Dr. M. Ali Kapar
Prof. Dr. Mustafa Uzunpostalcı, Prof. Dr. İsmet Ersöz,
Prof. Dr. Süleyman Toprak Prof. Dr. Zekeriya Güler,
Prof. Dr. İ. Hakkı Sezer, Prof. Dr. Mehmet Bayyigit
Doç. Dr. Şahin Filiz, Doç. Dr. Fevzi Günüş,
Doç. Dr. Dilaver Gürer Doç. Dr. A. Saim Antan,
Doç. Dr. Ahmet Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Seyit Bahçivan
Yrd. Doç. Dr. Naim Şahin, Yrd. Doç. Dr. Bayram Dalkılıç
Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır

İletişim Adresi

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
42090 Meram/KONYA
Tel-Fax: 0332.323 82 50-51 / 323 82 54
e-posta: ilahiyatdergisi@selcuk.edu.tr

ISSN: 1300 – 5057

baskı sebat ofset matbaacılık 0 332 342 01 53

*

Giriş

Bu çalışmamızda öncelikli olarak bazı Türkçe meâllerde göz ardı edilen birtakım anlama karinelerine işaret edeceğiz. Söz konusu karinelerin göz ardı edilmesi sonucu bazı meâllerde ortaya çıkan ve asıl itibarıyla kolektif olmuş birtakım yanlışlıkların incelenirken bunların yer aldığı meâl isimlerinden bahsetmeyeceğiz. Ayrıca makul bir meâl için tespit ettiğimiz bazı önerileri de örnek âyetlerle birlikte sunacağız. Müslümanlar arasında makbul olan kadim tefsir geleneğinin verileri, bu çalışmamızda takip ettiğimiz metodun da öncelikli dayanaklarıdır.

Vahiy olgusuyla ilk defa cennette tanışan insan¹ bu yapı içerisindeki çeşitliliğe, ilâhî hikmetin yanı sıra kendi zafiyeti sebebiyle yine cennette sergilediği hareketlerinde meydana gelen sapmalar sonucunda muhatap olmuştur. Zeminini ilâhî emir ve yasakların oluşturduğu cennet saltanatını şeytanın hileleriyle kaybeden insana, Yüce Allah şöyle emretmiştir:

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Hepiniz oradan (cennetten) çıkın” dedik. Yalnız (iyi bilin ki) size benden bir hidâyet geldiği zaman, kimler benim hidâyetime uyarsa, artık onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir.”²

* Bu çalışma 24-26 Nisan 2003 tarihinde İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yapılan Kur’ân Meâlleri Sempozyumu’nda bildirilerek sunulmuştur.

¹ İnsanın, cennette ilk muhatap olduğu vahiy Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılmaktadır:

“Allah, Âdem’e (gerekli olan) bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip: ‘Eğer sözünüzde sâdik iseniz bunların isimlerini bana bildirin dedi.’ Melekler, ‘Seni bütün eksikliklerden uzak tutanz. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin’ dediler. Bunun üzerine Allah şöyle dedi: ‘Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklerle bildir. Âdem onların isimlerini anlatınca: ‘Ben size muhakkak göklerde ve yerde görülmeyenleri gizli ve açıkça yaptıklarınızı bilirim, dememiş miydim?’ dedi.” Bakara (2): 31-33.

² Bakara (2): 38.

KUR’ÂN MEÂLLERİNDE GÖZARDI EDİLEN BAZI ANLAMA KARİNELERİNİN TESPİTİ VE YAPILAN ÖNERİLER*

Muhammed Fatih KESLER

Doç. Dr., Ç.O.M.İlahiyat Fakültesi
Tefsir Öğretim Üyesi

Bu ilâhî hitap, insanın vahiyle olan cennetteki tanışıklığının dünyada da devam edeceğinin açık bir işaretidir. Ayrıca bu ibârelerdeki hidâyet olgusunun seçimi ve hayata geçirilmesi gibi hususların tamamen insanın irâdesine bırakılması, onun bu konuda bir anlama melekesine sahip olduğunu da göstermektedir. Çünkü sağduyulu bir insanın anlaşılmayan bir olguya hayatî bir rol yüklemesi mümkün değildir.

Hız. Âdem'den başlayarak tarih boyunca peygamberlerin tebligatlarıyla insanlara ulaştırılan farklı vahiyler, nihâî olarak Muhammed (a.s.) ile tamamlanacak olan İlâhî Yasa'ya uygun bir gelişme ve olgunlaşmayı sağlayarak varoluşun inşasına destek olmuşlardır. Dolayısıyla daha önceki peygamberlerin bu çerçevedeki yoğun çabalarını, Son Vahyin (Kur'ân-ı Kerîm'in) anlaşılmasına asırlar sürececek bir hazırlık safhası olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir deyişle, kendi dönemlerinde vahiyle tanışık nesiller yetiştiren bu elçilerin çabaları, Kur'ân'ın anlaşılmasına dolaylı olarak katkı sağlamıştır. Ayrıca bu elçiler kendi müntesiplerinin, vahyin bütününe anlayacak bir konumda olmadıklarını, dolayısıyla bu zor görevi son Peygamber'e ve onun dönemine tehir etmenin daha uygun olacağını belirtmişlerdir. Bu gerçek Hız. İsrâ'nın şu sözlerine de bütün berraklığıyla yansımaktadır:

"Size söyleyecek daha çok şeylerim var. Fakat şimdi dayanamazsınız. O hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek. Zîrâ kendiliğinden söylemeyecektir. Fakat ne isterse söyleyecek ve gelecek şeyleri size haber verecektir. O beni ta'zim edecektir. Çünkü benim aldığım yerden alacak ve size bildirecektir."³

Âdem (a.s.)'den sonra ilâhî değişikliklere tâbi tutulan vahiy olgusu, Muhammed (a.s.) gönderilinceye kadar dünyanın çeşitli bölgelerindeki insanları, muhtaç oldukları durumlar çerçevesinde eğiterek belli bir noktaya getirmiştir.⁴ Kısaca, "dünya insanlık ailesi" çeşitli devirlerde gönderilen peygamberler tarafından tebliğ edilen ve açıklanan vahiylerle bir ünsiyet kurabilmiştir. Geline bu aşamadan sonra ilâhî irâde, bütün insanlığın hidâyeti için tarihe son kez yazılı olarak müdahale ederek Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiştir. Ancak bu müdahale, üstün bir varlıkta bulunması gereken meziyetlerinin çoğunu kaybetmiş, dolayısıyla maneviyat alanındaki başıboşluğu oldukça yoğun olarak yaşayan insanların bulunduğu bir coğrafyada gerçekleşmiştir. Üstelik bu coğrafyada vahiyle tanışık olanların sayısı yok denecek kadar azdı. Bütün bu olumsuzlukların doğal sonucu olarak Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması ancak uzun bir süreçte tamamlanabilmiştir. Hız. Peygamber'in, Hîrâ Mağarası'nda Cebrâîl'den ilk vahiy aldıktan sonra karşılaştığı durumu kendisine anlattığı Varaka b. Nevfel (ö: 535/614) ile yaptığı görüşmeyi bu açıdan değerlendirmek gerekir. Hem **Eski Ahit** hem de **Yeni Ahit** gibi kutsal kitaplara âşina olduğu bilinen bu bilge kişi, iyice ilerlemiş yaşından dolayı, Kur'ân'ın tenzil süreci-

³ Yuhanna : XVI / 12 – 15.

⁴ Muhammed İkbâl: *İslâm'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu* (trc: Ahmet Asrâr), İstanbul tsz., s. 174 vd.

nin tamamını idrak edemeyeceğini sezinlemiş ve Peygamber (a.s.)'e şöyle demiştir: "... Keşke ömrüm yetseydi de sana yardım edebilseydim."⁵

İlk vahyin hikâyesini dinleyen hemen herkesin kolaylıkla hatırlayabileceği bu ifade, bir üzüntüyü dile getirmenin yanı sıra, son vahiy olan Kur'ân'ın tamamını anlamının basit bir şey olmadığını, dolayısıyla bunun uzunca sürecek bir olgunlaşma döneminden sonra gerçekleşebileceğini de ortaya koymaktadır. Yeni Ahit'teki sözleriyle bu gerçeği teyit eden Hz. İsa'nın nübüvvet süresinin sadece üç yıl olduğunu düşünürsek,⁶ vahyin son halkası olan Kur'ân tebligatının böylesine kısa bir sürede tam olarak anlaşılmasının bütün muhataplar açısından mümkün olmadığı açıkça ortaya çıkacaktır. Kaldı ki onu insanlara ulaştırmak ve açıklamakla görevli olan Ümmî Peygamber, yaptığı tebligatında bir takım gramer kurallarından, özel anlatım metotlarından ya da bazı lügat kitaplarından faydalanmıyordu. Belki Kur'ân-ı Kerîm, bütün bu araçları kullanmak için uygun bir yapıya sahip idi. Ancak ilk tebliğciye görevini ifâ ederken en çok yardımcı olan olgular bunlardan ziyâde, onun bir birey olarak içinde yaşadığı toplumda yirmi üç yıllık süreçte gerçekleşen hayata dair olaylar, ilâhî irâdenin bu olaylardan bazılarında yaptığı müdahaleler ve bunların benzerlerini yaşayan geçmiş ümmetlere yönelttiği tarihsel göndermelerdi.

Dile getirdiğimiz bu hususlar belki de, Kur'ân vahyinin ihtiva ettiği mesajın anlaşılmasında, onlarca lügat ve gramer kitabından daha da etkili olmuştur. Nihâyet ilâhî irâde, Kur'ân'ın pratik olarak açıklandığı tenzil sürecini, geçmiş ve gelecek zamanlardan ayrı olarak kıyâmete kadar yaşanacak olan asırlara örnek bir kesit olarak sunmuştur. Bu özel zaman dilimi Kur'ân'ın anlamını gölgelemek isteyen etmenlere karşı bugün de bütün zindeliğiyle direnç üretmeye devam etmektedir. Bundan dolayı Kur'ân'ı anlamak isteyen birisinin, ya söz konusu bu süreci sahâbîler gibi yaşamış olması, ya da hangi çağın ve coğrafyanın mensubu olursa olsun onu yeniden yaşıyormuşçasına göz önünde bulundurması ve analiz etmesi gerekir.

I. KUR'ÂN'IN ANLAŞILMASI VE ANLAMA KARİNELERİNİN ÖNEMİ

Bu başlık altında kullandığımız karine kelimesini kısaca; bir araştırmacının meâl yazarken dayandığı anlama ilkeleri olarak da tanımlayabiliriz. Bu ilkeler ara-

SÜİFD / 18

43

⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Kureşî el-Medenî: *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Konya 1982, s.102; Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî: *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire 1413/1993, I. 238; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî: *Câmiü's-Sahîh (Sâhîhu Buhârî)*, İstanbul 1401/1981, Bedü'l-vahiy, 3; et-Ta'bîr, 1; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr el-Taberî: *Târîhü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Kahire tsz, II. 302; Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhâkî: *Delâilü'n-Nübüve*, Beyrût 1405/1985, I. 23; Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdullah b. Ahmed es-Süheyfî: *er-Ravdü'l-Unf bi Şerhi's-Sîretü'n-Nebeviyye li'b'n-i Hişâm*, byy. tsz., II. 407, 408.

⁶ Hz. İsa'nın risâlet müddeti ile ilgili görüşler için bkz: Arthur Headlam: *The Life and Teaching of Jesus The Christ*, London 1924, s. 320.

sında bizim üzerinde en çok durduğumuz olgunun; öncelikli bir anlama karinesi olarak vahyin tenzil süreci ve onun arka plânı olduğunu söyleyebiliriz. Kur'ân-ı Kerîm'i, muhatapların anlama ufkuna daha kolay yaklaştırma kararlığında olan müfessirlerin çalışmaları esnasında mezkûr karineyi vazgeçilmez bir unsur olarak kullandıkları bilinmektedir. Asıl itibarıyla bu karine, sadece müfessirler için değil aynı zamanda meâl çalışması yapan bütün araştırmacılar için de geçerlidir. Onlar da tıpkı müfessirler gibi, yaptıkları çalışmalarda öncelikli olarak Kur'ân'ın tenzil süreci ve bu sürecin bazı kesitlerine yapılan ilâhî müdahaleleri, tarihsel göndermeleri ve özellikle Kur'ân tarihini ayrıntılı olarak araştırmak zorundadırlar. Dolayısıyla biz, Kur'ân-ı Kerîm'in bu türden araştırmacı bir yaklaşımla, diğer bir ifâdeyle ancak bir **meâl-tefsir** çalışmasıyla anlaşılabilceği kanaatindeyiz. Bu gerçeğe rağmen her birinin birer emek mahsulü olduğuna gönülden inandığımız bazı meâllerde, öncelikli olarak yukarıda zikrettiğimiz önemli karine olmak üzere Kur'ân'ı anlamaya yardımcı olan diğer birçok kaidenin görmezlikten geldiğini müşahade etmekteyiz. Bu çerçevede tespit ettiğimiz diğer karineleri de şöyle özetleyebiliriz: Sebeb-i nüzûl, âyetin hem kendi öğeleri hem de diğer âyetlerle olan irtibat ve insicâmı, zamirlerle işaret edilen şahıs, kabile ve mekân isimlerinin tayin edilmesi, âyetin ilk hedefi ya da bir başka deyişle âyetin ana fikri ve bunun sarmalandığı âyetin konu bütünlüğü ilkesi, anlam tefrikine yardımcı olan Vücut ve Nezâir İlmi ve sahih lügat bilgisi.

Bazı meâllerde göz ardı edilen ve herkesçe malûm olan bu olgular çoğaltmak mümkündür. Ancak biz bu noktada murâd-ı ilâhînin, muhatapların anlama ufkuna yakın ve kulağa hoş gelen bir meâl ile yaklaştırılabilmesi için tespit ettiğimiz önerilerden sadece şu birkaç tanesini incelemekle iktifa edeceğiz.

II. ANLAMA KARİNELERİ VE ÖNERİLER

1- Meâl yazmak isteyen bir araştırmacı her bakımdan yetkin ve yeterli olmalıdır. Bir müfessire göre çok daha önemli bir görev yüklenen böyle bir araştırmacı sadece Arapça bilgisi ve basit bir sözlük yardımıyla veya daha önce kaleme alınan meâllerden aktarmalar yaparak ortaya bir anlam karışımı koymaktan şiddetle kaçınmalıdır. O, böyle kolay ve sıradan uğraşlar yerine Allah kelâmını anlamaya yardımcı olacak orijinal tefsirlerden özellikle rivâyet ve lügavî tefsirlerden ve diğer başvuru kaynaklarından bir müfessir kadar azami ölçüde faydalanmayı beceren özverili ve sabırlı bir kişi olmalıdır. Kısa ibarelerine rağmen çok geniş anlamlar taşıyan Kur'ân-ı Kerîm'in meâlini yazacak olan böyle bir araştırmacı, bir müfessir kadar fazla eser okuyup araştırma yapmasına rağmen ondan çok daha az ve özlü ifadeler kullanmak durumunda kalacağını ve bunun da kolay bir iş olmadığını asla unutmamalıdır.

2- Yapılacak meâlin hacminin bir cilt, yani Mushaf'ın ölçüsüne uygun olması gerektiği yönündeki bir ön kabul ve bunun gerçekleştirilmesi için başlangıçta duyulan tedirginlik daha sonra yapılacak birçok yanlışlığın da önemli bir muharrikidir. Dolayısıyla meâl yapan bir araştırmacı harfleri tercümenin imkânsızlığını dene-

mek isteyenlerin kendilerini mahkûm ettikleri dar kalıplara sıkışmayarak, meâl isminin kendisine tanıdığı makul serbestiyi yerli yerinde kullanmayı becerebilmelidir. Bu çerçevede araştırmacı, üzerinde çalıştığı âyetin varsa tarihî arka plânını, işaret ettiği özne ve nesnelere, aynı âyetin bir başka sûredeki âyet ya da âyet gruplarıyla olan görev bölüşümünü parantez içi kısa bilgilerle belirtmelidir. Bu şekilde aynı âyetin mânâsı, muhatabın anlama ufkuna sağlıklı olarak yaklaşılmış olacaktır. Dile getirdiğimiz bu hususa örnek olarak şu âyet-i kerîmeyi inceleyebiliriz:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Ve peygamberleri onlara dedi ki, onun (Tâlut'un) hükümrânlığının alâmeti Tâbut'un size gelmesidir. Onun içinde, Rabbinizden bir ferahlık, Mûsâ ve Hârûn ailesinin geriye bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz bunda şüphesiz, sizin için kesin bir delil vardır.”⁷

Burada geçen: “ O'nun (Tâlut'un) hükümrânlığının alâmeti Tâbut'un size gelmesidir...” şeklindeki ibâre bize göre, tarihî arka plânı açıklanmadığı sürece bu âyetin anlamını gölgelemeye devam edecektir. Bu hususun, özellikle parantez içi açıklamalardan kaçınan ve çoğunlukla; “Kur'an'ın Türkçe Tercümesi” ismiyle sunulan çalışmalarda ihmal edildiğini görmekteyiz. Bu konuda duyarlı davranan araştırmacılar da yok değildir. Merhum Hasan Basri Çantay'ın⁸ ve Süleyman Ateş'in meâllerinde dile getirdiğimiz bu duyarlılığı, diğer bir deyişle anlama zenginliğini görmemiz mümkündür. Meselâ yukarıda incelediğimiz âyetin anlamını gölgelendiren hususun, andığımız meâllerin ikincisinde yer alan parantez içi şu açıklamayla giderildiğini görmekteyiz:

“Peygamber Yeşu'nun ölümünden sonra sınırı aşan İsrâil oğulları, birçok düşmanın istilasına uğradılar ve çeşitli milletlerin esiri oldular. İsrâil yurdunu işgal eden Filistîler onların atalarından miras kalan dinî kitap ve emânetlerin bulunduğu “Allah'ın Ahit Sandığı” diye bilinen Tâbut'u gasp ettiler. İsrâil oğullarının peygamberi Samuel, kendilerini esirlikten kurtarmak için Tâlut isimli birisini onlara kral yaptı. Ancak İsrâil oğulları bu kralı beğenmediler. Bu arada Filistîler Tâlut'un kral olduğunu, dolayısıyla uzun boylu ve yiğit olan bu kişinin kendilerine saldıracığından korktukları için ellerinde bulunan ve İsrâil oğullarına ait olan Tâbut'u yani gasp edilmiş kutsal emanetlerin bulunduğu sandukayı geri gönderdiler. Böylece onun dirâyetli hükümrânlığı anlaşılmış oldu.”⁹

⁷ Bakara (2): 248.

⁸ Mezkûr âyetin arka plânı hakkında yapılan açıklama için bkz: Hasan Basri Çantay: *Kur'an-ı Hakîm ve Medî-i Kerîm*, İstanbul 1400/1980, I. 68. (191 ve 192 numaralı dipnotlar).

⁹ Süleyman Ateş: *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Medîli*, Ankara 1403/1983, s. 39.

Yukarıda incelediğimiz âyetin meâli, verilen bu bilgiler ışığındaki yeni bir okumayla kanaatimizce daha da berraklaşacak ve tereddütsüz olarak anlaşılacaktır.

3- Üzerinde duracağımız bir başka husus; âyetin ilk hedefi ya da âyetin ana fikri meselesidir. Buna, âyeti sarmalayan bütün öğelerin ortaya koymak istediği öz, ya da mezkûr öğelerin hedeflenen amaç doğrultusunda oluşturdukları âyet içi bütünsellik ilkesi de diyebiliriz. Meselâ Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan kıssalarda verilmek istenen mesaj öz bir deklareden ibâret olmasına rağmen bunu sarmalayan daha bir çok olgunun varlığı sabittir. Bu kıssalarda; yer, zaman ve şahıslarla içerikleri belirlenmiş bir takım tarihsel olaylar ve bu olaylara ilâhî irâdenin yaptığı müdahalelerden bahsedilmektedir. Ayrıca bu müdahalelerin şekli ve meselâ bu bağlamda kullanılan gazap figürleri gibi ayrıntılar da kelâmullahı açıklayıcı birer ayrıntı olarak anlatılmaktadır. Kısaca Kur'ân-ı Kerîm, tarihî birer ibret vesikası olan bu kıssaları kendi evrensel mesajını anlatmada zenginleştirici birer unsur olarak kullanmıştır. Muhataba verilmek istenen mesajın önemi de ancak bu türden geniş yelpazeli bir anlatım metodu ile gerçekleşebilir. Bir kıssa, birçok âyetin oluşturduğu zengin bir anlam örgüsüne sahip olmasına rağmen tek bir mesajı ön plâna çıkarmaktadır. Buna benzer olarak müstakil konular için vaz' edilen her bir âyetin de kendisine özgü bir ana fikri ya da sevk edildiği bir hedef anlatımı vardır. İşte önemli olan bu ilk hedef ya da ana fikir denilen ağırlıklı mesajı ortaya çıkarabilmektir. Bu noktadan sonra meâl yapan araştırmacı pergelin bir ucunu ana fikrin üzerinde sabitledikten sonra ikinci ayağı ile âyetin diğer unsurlarını taramalı ve ana fikre endeksli bir anlama ulaşmalıdır.

Bu konuda da örnek olarak şu âyet-i kerîmeyi inceleyebiliriz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ.

"Ey inananlar, siz Peygamber ile özel görüşeceğiniz zaman bu görüşmenizden önce bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer (sadaka verecek bir şey) bulamazsanız, Allah bağışlayan, esirgeyendir." ¹⁰

Bu meâlde geçen **özel görüşme** ifâdesi başka bazı meâllerde ise; **soru sormak** şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak biz, her iki mânânın da mezkûr âyeti yanlış bir anlama zeminine çektiği kanaatindeyiz. Çünkü bu meâle göre Peygamber (a.s.) ile gizli bir şey konuşmak veya bu bağlamda bir soru sormak herkesin güç yetiremeyeceği bir şarta; sadaka vermek şartına bağlanmış ayrıca verecek sadaka bulamadığı halde böyle davrananlar da günahkâr olarak kabul edilmişlerdir. Çünkü incelediğimiz meâlin son tarafı bunu ihsas etmektedir. Halbuki Yüce Allah, mâlf ibadetleri her zaman güç yetirebilme, diğer bir deyişle zengin olma

¹⁰ Mücâdele (58): 12.

şartına bağlamıştır. O halde verecek sadaka bulamayan bir Müslüman, cevabına çok ihtiyaç duyduğu bir soruyu Hz. Peygamber'e soramayacak mı, onunla bir sırnını paylaşamayacak mı? Diğer taraftan sadaka bulabilen zengin bir Müslüman istediği zaman Allah Resûlü ile gizli konuşup bu esnada ona her türlü soruyu sorabilecek midir? Eğer iddia edildiği gibi âyetin iniş gayesi ve getirdiği kısıtlama, Allah Rasûlü'ne yöneltilen gereksiz soruları önlemek ise, bunun hayata geçirilmesinde takip edilecek usûl nedir? Meselâ yapılacak gizli konuşmanın ya da sorulacak sorunun gerekli veya gereksiz olduğuna kim, nasıl karar verecek? Bunların tespiti nasıl yapılacaktır?

Bütün bunların da ötesinde Hz. Peygamber, Kur'ân-ı Kerîm'de de belirtilmediği üzere ücretle ders veren birisi değildir. Ve onun ücreti Yüce Allah'a aittir.¹¹

Yukarıda incelediğimiz âyet-i kerîme, kendisine revâ görülen yanlış meâl sebebiyle, bazı muhatapların anlama ufkunda şöyle bir yanlış yoruma da sebep olabilmektedir: "Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Günümüzde Hz. Muhammed hayatta olmadığı için bu âyetin hükmü gereğince âlimler ile özel bir sohbet yapmadan veya onlara soru sormadan önce fakirlere sadaka vermek gerekir."

İncelediğimiz âyet hakkında yapılan bu türden **avâmî tefsir** yönelişlerini çoğaltmak mümkündür. Ancak biz, kendi düşüncelerine göre bu âyete son noktayı koyduklarını iddia eden tarihselcileri de anmadan geçemeyeceğiz. Onlara göre Hz. Peygamber, yani kendisiyle gizli konuşup özel sorularımızı yönelteceğimiz insan bugün hayatta olmadığı için bu âyet işlevsizdir.

Tabî ki bu iddialar bütünüyle yanlıştır. Kur'ân'daki hiçbir âyet işlevsiz değildir. Asıl sorun, bu âyetlerin yanlış ve noksan okunmalarından kaynaklanmaktadır. Eğer biz incelediğimiz bu âyeti öncelikli olarak doğru bir okumayla uygun bir anlama zeminine oturtup, akabinde de onun işaret ettiği ana fikri tespit edebilirsek, hem hakkında yapılan meâlin hem de o meâlin sebep olduğu yorumların temelsiz oldukları görülecektir.

Yukarıda incelediğimiz âyette geçen **إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ** "İzâ nâceytümür-Rasûle" ifâdesindeki **نَجَا** **necâ** fiili, genellikle birisiyle baş başa kalmak, gizli ve özel görüşmek gibi anlamlara gelmektedir.¹² Ancak bu türden beşerî münasebetlerin yapısında genellikle "fısıldaşarak konuşmak" ve "bir sırnı ifşa etmek" gibi fiiller de bulunmaktadır. Dolayısıyla üzerinde durduğumuz bu fiilin ilgili âyet metninde hayatî bir rol oynadığı açıktır. Öyleyse yaptığımız bu tespitin ışığında mezkûr âyetin ana fikrinin, sırnların ifşa edilmesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Sırn ve ifşâ kelimeleri bazen de işlenen günahların saklanması ya da tanidik birilerine anlatıl-

SÜİFD / 18

47

¹¹ "De ki: Sizden herhangi bir ücret istemişsem o sizin olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye hakkıyla şahittir." Sebe (34): 47.

¹² Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr: *Lisânü'l-Arab*, Beyrut 1414/1994, XV. 308. Ayrıca bkz: Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râğib el-İsfâhânî: *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, (thk: Safvân Adnân Dâvûd), Beyrut 1422/2001, s. 486.

malıyla irtibatlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu âyetin ana fikrinde, sırnın yani işlenen günahın ifşa edilmesi hadisesi anahtar konumdadır.

Burada bir parantez açarak şöyle bir soru sormak istiyoruz: Acaba bu âyet nasıl bir ortamda nazil olmuştur? Bu sorunun cevabı oldukça önemlidir. Çünkü elimizdeki metin, nüzûl ortamındaki sırların diğer bir deyişle günahların ifşası hususunda Peygamber (a.s.)'e yapılan müracaatlarda bir yoğunluğun yaşandığını ihsas ettirmektedir. Bu konudaki gerçeğin ortaya çıkarılması yapacağımız meâlin de sağlıklı bir anlama zeminine oturtulmasına katkıda bulunacaktır.

Hz. Peygamber'in hayatını ve insanlarla olan münasebetlerini incelediğimiz zaman birçok günahkâr Müslüman'ın âdetâ koşarak ona geldiklerini ve kendisine şöyle dediklerini görmekteyiz: "Ey Allah Rasûlü! Ben, ıssız bir yerde çok büyük bir günah işledim, şimdi çok pişmanım, ne yapacağımı bilemiyorum. İşte şimdi karşıdayım, bana nasıl bir işlem yaparsan yap, kabul edeceğim."¹³

Bu türden pişmanlıkların ve yakınmaların Asr-ı Saadet'te sıkça yaşandığı ve Peygamber (a.s.)'in de bunlardan rahatsızlık duyduğu bir gerçektir. İşledikleri günahları itiraf eden insanlara çoğu zaman onun cevap vermediği bu sebeple bunu bir rahatsızlık işareti sayan sahâbîlerin, genellikle de Hz. Ömer'in, bu insanlara tepki gösterdiği ve kendilerini oracıktan uzaklaştırdığı bilinmektedir. Hz. Peygamber, takındığı bu tavıyla günahları affetmenin sadece Allah'a ait olduğunu, dolayısıyla kendisinin bir peygamber olarak bu konuda yapacak herhangi bir şeyi olmadığını ihsas ettirmektedir.

Bu bilgilerden edindiğimiz ana fikrin ışığında نَجَا **necâ** fiilinin anlamını yukarıda incelediğimiz âyete bir özne olarak amel ettirirsek, meâl isminin bizlere tanıdığı makul serbesti çerçevesinde aynı âyete başkaca şöyle bir mânâ verebiliriz:

"Ey inananlar! İşlediğiniz günahı Peygamber'e anlatacağınıza, (Allah rızası için) sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer (sadaka verecek bir şey bulamazsanız) Allah bağışlayan ve esirgeyendir."

Zikrettiğimiz âyetten anlaşılması gereken anlam bize göre budur. Ancak aynı meâlın baş tarafının, âyet metninin öğelerine uygun olarak şöyle bir mânâyı kavuşturulması da elde ettiğimiz anlamın yapısına herhangi bir zarar vermez:

"İşlediğiniz bir günahı ona (Rasûle) anlatacağınız zaman, bu günahı ona anlatmadan önce (Allah rızası için) sadaka verin."

SÜİFD / 18

48

Bu ibârelerde görüleceği üzere Yüce Allah, işledikleri günahlardan büyük bir içtenlikle pişmanlık duyan iyi niyetli ancak yönelişlerinde isâbetli olmayan bir takım kulları sebebiyle Peygamberi'ni dışlamamış, ancak insanların günahlarının

¹³ Bu konudaki bir örnek için bkz: Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî: *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Mekke 1415/1995, VII, 175; Ebü'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî en-Nisâbü'r: *Esbâbü'n-Nüzûl*, (thk: Kemâl Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1411/1991, s. 272; Ebü'l-Fadl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekr es-Süyûtî: *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, Beyrut 1420/1999, s. 176; A.Y: *ed-Dürü'l-Mensûr fî't-Tefsîr'l-Me'sûr*, Beyrut 1993/1414, V. 481.

affedilmesi hususunda onun da yetkisiz bir kul olduğunu ihsas ettirmiştir. Ayrıca bu noktadaki tek çıkar yolun, yani günahlardan kurtulmanın biricik yolunun; Allah razısı için sadaka vermek, diğer bir deyişle iyilik yapmak olduğunu göstermiştir.

Günahların affedilmesi hususunda Hz. Peygamber'in konumunu çok açık olarak belirleyen bu meâlin aynı zamanda Kur'ân'ın ruhuna da uygun olduğu kanaatindeyiz. Bu tezimizi destekleyen bir âyet-i kerîmede şöyle denilmektedir:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَرُفَاً مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى
لِلذَّاكِرِينَ

“Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür.”¹⁴

Bu âyet-i kerîme Peygamber (a.s.)'e soru sormayı ya da onunla özel görüşme yaparak gizli konuşmayı temel bir sorun olarak ele almamakta, aksine bunlardan çok daha önemli olan bir hususu; günahların affedilmesi meselesini ve bu konudaki gerçek yönelişin sadece Yüce Allah olması gerektiğini, özne durumundaki insanların dimağlarına bütün berraklığıyla yerleştirmek istemektedir. Zâten aynı âyetin devamındaki ibârelerde bu anlamın şöylece teyit edildiğini görmekteyiz:

أَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“(Peygamber ile) özel görüşmenizden önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekâtı verin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin. Allah bütün yaptıklarınızı hakkıyla haberdardır.”¹⁵

Bu âyet-i kerîmede geçen; *Allah da sizi affettiğine göre* şeklindeki ibare daha önceden işlenen bir günah çağırışımı yapmaktadır. Bu da, bir Müslüman'ın Nebi (a.s.) ile gerçekleştirmek durumunda olduğu özel görüşmenin öncesinde sadaka vermediğinden dolayı kazandığı günah değildir. Dolayısıyla bize göre zaten nesh olayının söz konusu olmadığı bu âyette bahsedilen günah; insanların Nebi (a.s.)'ye gelmeden önce işledikleri günahdır. Dolayısıyla bu âyet-i kerîmede kendilerinden bahsedilen günahkârlar, işledikleri günahların affi için ibadet etmeye çağırılmaktadırlar. Çünkü günahların affi ancak bu şekilde gerçekleşebilir.

4- Burada üzerinde duracağımız ve önereceğimiz bir başka husus; sahih lügat kullanımıdır. Sıradan ve basit bir lügatin, Kur'ân kelimelerinin anlamını tam olarak karşılayamayacağı açıktır. Dolayısıyla meâl çalışmasında, Kur'ân Arapça'sına hâkim ve şiiir başta olmak üzere Arap edebiyatının diğer yardımcı edebî türleriyle

¹⁴ Hüd (11): 114.

¹⁵ Mucâdele (58): 13.

desteklenmiş genel bir sözlük kullanılması hayâtî öneme sahiptir. Böyle saygın bir sözlüğün yanı sıra doğrudan Kur'ân kelimeleriyle ilgili bir konu sözlüğü de tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılmalıdır.¹⁶

Tabîî ki lügat kullanılmasında da dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bu çerçevede araştırmacıların kullandıkları lügatte, herhangi bir kelimenin anlamıyla ilgili olarak verilen mânâların tamamını okumaları gerekir. Çünkü aranan ve isabetli olan anlam bazen okunan paragrafin sonunda yer alabilmektedir. Ayrıca, harf-i cer ve benzeri eklerin amel ettirilmesiyle meydana gelebilecek anlam farklılıklarına da dikkat etmek gerekir. Bunun yanı sıra bazı âyetlerde bulunan **çokanlamlı** kelimelerin isabetli seçimiyle yakından ilgili olan sağlıklı lügat kullanımı da, elde edilecek anlamın Kelâmullah ile olan uygunluğu açısından büyük öneme sahiptir.

Bu gerçeğe rağmen dile getirdiğimiz bu hususun bir çok meâlde defalarca göz ardı edildiğini tespit ettik. Bu türden bir yanlışlık, örnek olarak inceleyeceğimiz Nahl Sûresi'nin 47. âyetinin meâline de yansımıştır. Mevcut Kur'ân meâllerinin çoğunda mezkûr âyet için verilen anlam şöyledir:

أَوْ يَأْخُذْهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

"Allah'ın, onları bir korku üzerinde yakalayacağından emin midirler? Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir."

Aynı âyet hakkında merhum Hasan Basri Çantay'ın, yaptığı meâl ise şöyledir:

"Yoksa onlar (Allah'ın) kendilerini tedricen azaltmak suretiyle cezalandıracağından (emniyete mi girdiler?) demek ki, Rabbin hakikaten çok esirgeyici, çok merhamet edicidir."

Aynı âyete ait bu iki meâlin baş taraflarının birbirinden tamamen farklı oldukları açıkça görülmektedir.

Yaptığımız inceleme sonucu, bu farklılığın âyet metninde yer alan tehavvûf kelimesine verilen isabetsiz bir anlamdan kaynaklandığını gözlemledik.

Birinci meâlde yer alan, *Allah'ın, onları bir korku üzerinde yakalayacağından emin midirler?* cümlesinde geçen (*korku üzerinde*) şeklindeki garip ifade, yanlış mânâ seçimi veya sahih bir lügatten yanlış sözcük seçimi sebebiyle elde edilen isabetsiz bir mânâdır.

Bu meâlde geçen, "**korku üzerinde**" ibâresinin, her şeyden önce anlamlı bir ibâre olduğunu söyleyemeyiz. Dolayısıyla bu âyet-i kerîmenin meâlinde bir şeylerin yanlış gittiği ortadadır. Kanaatimizce bu meâli yapan araştırmacılar metinde geçen "tahavvûf" kelimesini sözlüklerde verilen paragraf başı ilk anlamıyla (korku mânâsına) aldıkları için böyle yanlış ve anlaşılmaz bir ibâre / meâl ortaya

¹⁶ Meâl çalışmalarda; İbn Manzûr'un; *Lisânü'l-Arab* isimli eserini genel sözlük; ayrıca Râgıb el-İsfahânî'nin; *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân* isimli eserini de konu sözlüğü olarak kullanabiliriz.

çıkmiştir. Aynı âyet için merhum Çantay'ın yaptığına benzer isâbetli bir başka meâlden bahsetmeden önce bu konuda önemli olan şu tarihî bilgiyi aktarmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz:

Hz. Ömer, bir cemaatin arasında otururken oradakilere mezkûr âyetteki tahavvûf kelimesinin ne anlama geldiğini sormuş. Oturanların arasında bulunan ve Hüzeyl kabilesinden olduğu anlaşılan yaşlı birisi bu soruya şöyle cevap vermiştir: Tahavvûf, Hüzeyl lehçesinde kullanılan ve tenakkus yani tedrîci bir şekilde eksiltmek anlamına gelen bir kelimedir. Aynı kişi, Hz. Ömer'in isteği üzerinde bu kelimenin cahilliye şîrinde de aynı anlamda kullanıldığını gösteren şu meâlde bir beyit okumuştur:

تخوف الرحل منها تامكافردا كما تخوف عود النبعة السفن

"Rendenin kayın ağacını yontarak azalttığı gibi, hörgüçlü deveyi de semeri öylece aşındırır, zayıflatır.

Hz. Ömer, bunu işitince ikna olur ve oradaki insanlara şöyle der: "Atalarınızın divânını (edebiyatını) iyi öğrenin. Çünkü onların divânında, kitabınız Kur'an'ı açıklayan şiiirler vardır."¹⁷

Hz. Ömer'in, bu âyetteki Arapça bir kelime için başka anlamlar araması, meâl yapmanın İslâm'ın başlangıcından beri çok ciddi araştırmalar gerektiren bir iş olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda işaret ettiğimiz tahavvûf kelimesi sözlükte şu anlamlara da gelmektedir: Tedricen eksiltme, yavaş yavaş yok olma ve çürüme.¹⁸ Bu bağlamda merhum Muhammed Esed de bu kelimeyle ilgili olarak meâlde şöyle tamamlayıcı bir bilgi sunmaktadır: "Tahavvûf kelimesi, hem toplumsal, hem de manevî / ahlâkî çağrışımlar vermektedir. Yavaş yavaş ahlâkî değerlerin çözülmesi, gücün, toplumsal insicamin, huzur ve emniyetin ve sonunda hayatın kendisinin silinip yok olması demektir.¹⁹ Nihâî olarak Muhammed Esed'in mezkûr ibare için yaptığı meâl de şöyledir:

"Ya da onları içten içe çürütüp..."

İncelediğimiz ibâre ile ilgili olarak bizim yaptığımız meâl şöyledir: "Ya da Allah'ın, kendilerini yavaş yavaş yok edeceğinden emin midirler?"

5- Son olarak Hz. Peygamber'in Kur'an'a dair açıklamaları üzerinde durmak istiyoruz. Tebliğ vazifesinin yanı sıra vahyi açıklamakla da görevli olan Pey-

SÜİFD / 18

51

¹⁷ Ebû Abdullah Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî: *Mefâtihü'l-Ğayb*, Beyrut 1417/1997, I. 213; Ebû İshâk İbrahim b. Mûsâ b. Muhammed eş-Şâtıbî: *el-Muvâfakât fî Usûli's-Şerâa*, byy. 1341/1922, II. 58; Hasan Ali eş-Şâzelî: *el-Medhal li'l-Fikhi'l-İslâmî*, Mısır tsz., s. 137. Ayrıca değişik ifâdelere bkz: *Câmiü'l-Beyân*, VIII. 150; *ed-Dürü'l-Mensûr*, V.134.

¹⁸ *Lisânü'l-Arab*, IX. 101. Ayrıca bkz: Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî: *Esâsü'l-Belâğâ*, Beyrut 1412/1992, s. 178.

¹⁹ Muhammed Esed: *Kur'an Mesajı, Meâl-Tefsir*, (trc: C. Kaytak, A. Ertürk), İstanbul, 1999, s. 538 (52 nolu dipnot).

gamber (a.s.)'in²⁰ Kur'ân'daki bazı kelime ve terimler hakkında yaptığı açıklamalar meâl çalışması yapanlar tarafından mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda herhangi bir kelime veya terim için yapılan nebevî beyanların ait oldukları lâfızlara bazı yeni anlamlar kazandırdıkları bilinmektedir. Ancak dile getirdiğimiz bu anlam zenginliği yapılan meâle yansımadığı sürece bir şeylerin noksan kalacağı açıktır. Hattâ bu gerçek bazen kendisini görmezlikten gelenleri veya ihmal edenleri murâd-ı ilâhîye ulaşmaktan mahrum bırakabilmektedir. Mese-lâ Âl-i İmrân Sûresi'nin 7. âyetinde geçen الرَّاسِيحُونَ فِي الْعِلْمِ “er-râsihûn fi'l-ilm” ibâresi bu konuda bariz bir örnektir. Mevcut meâllerin tamamında bu ibareye, “ilimde ileri gidenler,” ya da “ilimde bir pâyeye elde edenler” şeklinde anlamlar verilmiştir. Ancak bu türden anlamlar, hem köklü lügatlerin geleneksel zengin tanımlamalarından hem de Peygamber (a.s.)'in hiçbir şüpheye mahal bırakmayan doyurucu açıklamalarından oldukça uzaktır. Âyet metnindeki râsih kelimesinin aslı; yerinde sabit oldu anlamındaki رَسَخَ ra-se-ha fiilinden gelmektedir.²¹ Mesela, جبل راسخ *cebelûn râsihun* ifâdesi; dağın yerinde sabit, yani sağlam olduğunu ifade etmektedir.²² Kısaca ra-se-ha fiilini “sabit oldu, değişmedi” şeklinde tanımlarsak, meâllerde yaygın olarak verilen anlamın yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Şimdi bu noktadan sonra asıl üzerinde duracağımız hususa, diğer bir deyişle Hz. Peygamber'in bu terkîbe nasıl bir anlam verdiği gelelim.

Ebu'd-Derdâ' (ö: 32/652) ve Ebû Ümâme (ö: 86/705)'nin rivâyet ettiği göre; Hz. Peygamber'e “İlimde râsih olanlar kimlerdir?” şeklinde bir soru yöneltilmiş, o da buna şöyle cevap vermiştir: “Her kim helâl lokma yer, doğru söz söyler, yaptığı yeminin gereğini yerine getirir ve kalbi istikamet üzere olursa o kişi ilimde râsih olandır.”²³

Peygamber (a.s.)'in bu ifâdeleri, ilimde râsih olanları bilgili kişiler olarak tanıtmaktan ziyâde, onları üstün meziyetlere sahip, hak ehli, salih kullar olarak yanıtsıtmaktadır. Bu tanım aynı âyette geçen, فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ “fi kulûbihim zeyğun”: kalplerinde eğrilik olanlar ibâresinin tam zıddıdır. Dolayısıyla Âl-i İmrân Sûresi'nin 7. âyetindeki bu iki ibâre arasında ters bir orantı bulunmaktadır. Bu doğrultuda biz, mezkûr âyete şöyle bir anlamın verilebileceği kanaatindeyiz: “...Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak gayesi ile, müteşâbihleri araştırmalar, kalpleri istikamet üzere olanlar ise, biz ona inandık onların hepsi Allah'ın katındandır derler.”

²⁰ “... Sana da bu zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın, tâ ki düşünüp öğüt alsınlar.” Nahl (16): 44.

²¹ Ebû Bekir Muhammed b. Hüseyin b. Düreyd el-Ezdf: *Cemheretü'l-Lüğâ* (thk: Remzi Münir Baalbeki), Beyrut 1987, s. 584; *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, s. 201; *Esâsü'l-Belâğâ*, s. 230; *Lisânü'l-Arab*, III. 18; Ebü'l-Feyd Murtaâ Muhammed b. Muhammed ez-Zebîdî: *Tâcü'l-Arûs min Cevâhîr'l-Kâmûs*, Mısır tsz., II. 258.

²² *Esâsü'l-Belâğâ*, s. 230.

²³ Alâuddîn Ali b. Abdülmelik b. Kâdf Hân el-Müttakî el-Hindî: *Kenzü'l-Ümmîd fi Süneni'l-Ekvâl ve'l-Efdâl*, Beyrut 1413/1993, XV. 85 (43476).

İşte böyle bir anlama vardığımız zaman artık müteşâbihlerin kimler tarafından bilineceği gibi başlangıçtan beri tartışılan bir konu da kendiliğinden çözümlenmiş olmaktadır. Çünkü varılan bu noktadan sonra âyetteki ibâre, salt bilgiyle donatılmış insanlardan değil, Yüce Allah'ın mucize kabilinden ibretlik olaylarını tartışma konusu yapmayarak bunlar karşısında tam teslimiyet içerisinde olan mü'minlerden bahsetmektedir. Zâten bu âyet de konu edindiği Hz. İsrâ'nın mucizevî olarak yaratılmasına iman etme hususunda insanları **kalpleri hasta olanlar** ve **ilim sahibi olanlar** gibi birbirleriyle ilgisiz gruplara ayırmamıştır. Aksine onları böyle akidevî bir konuda kalpleri hasta olanlar ve kalpleri istikamet üzere bulunanlar gibi, kabul ya da ret çizgisinde buluşabilen dolayısıyla birbirine ters orantılı olan iki gruba ayırmıştır. Doğru olan da budur.

SONUÇ:

Çok ciddi beşerî bir faaliyet olan Kur'an'ın anlaşılması meselesi Arapça bilmediğinden dolayı Allah Kelâmı'nın mânâsını meâllerden öğrenmek isteyen milyonlarca insanımız için çok büyük önem taşımaktadır. Ehil insanlar tarafından ifa edilmesi gereken bu saygın görev ne yazık ki bazen ilgisiz kişilerin uğraşısı haline gelebilmektedir. Yetkili organların ve özellikle Diyânet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an meâllerini, dolayısıyla insanlarımızın vahye açık tuttıkları dimağlarını etkin bir koruma altına almasına büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede, İlâhiyat Fakültelerindeki yetkin öğretim üyelerinin katılımıyla Başkanlık bünyesinde kurulacak olan bir komisyon, yapılacak olan meâllerin sıhhatli olup olmadıklarına karar verebilir. Bu da meâl araştırması yapanları daha dikkatli olmaya, dolayısıyla Yüce Kitabımızın daha güzel anlaşılmasına vesile olacaktır.

KUR'ÂN MEÂLLERİNDE GÖZARDI EDİLEN BAZI ANLAMA KARİNE-
LERİNİN TESPİTİ VE YAPILAN ÖNERİLER

DETERMINATION OF SOME NEGLECTED PRINCIPLES OF INTER-
PRETATION IN THE TRANSLATIONS OF THE QUR'AN AND THE
SUGGESTIONS.

Doç. Dr. Muhammed Fatih KESLER

Although the Holy Qur'an is an evident book, one of the major problems which it has faced throughout history is the issue of interpretation. Especially the imperfect translations of the Qur'an into non-Arabic languages, which are rendered by unqualified people, overshadow its meaning. Even today, these defective translations continue to play their negative roles on the understanding of the Qur'an. Similarly it is difficult to maintain that some Turkish translations of the Qur'an reflect the divine will exactly.

This study highlights some neglected principles of interpretation in some Turkish translations and proposes some standards/criteria to produce a reliable translation.

KEYWORDS: Translations of the Qur'an, Principles of Interpretation, Criteria.

ملخص

تثبيت قرائن الفهم غير الملاحظ في ترجمات القرآن والاقتراحات المطروحة في

ذلك

القرآن كتاب مبين، وبالرغم من ذلك فإن قضية الفهم أصبحت من أكبر القضايا التي واجهها القرآن طوال القرون. وفي الأغلب أن الترجمات المعمولة ناقصة وخاطئة في اللغات غير العربية من قبل المترجمين غير المتخصصين وغير الأكفاء يقلل المعنى ويؤدي إلى صعوبة فهم هذا الكتاب. وهذه الترجمات العليبة الفهم تؤدي دورها السيء في أيامنا هذه. ولا نستطيع أن نقول بأن الترجمات التركيبية تفيد وتعكس القصد الإلهي كاملاً. وفي هذا الإطار يتناول هذا البحث إلى جانب تناوله بعض قرائن الفهم في الترجمات الموجودة في بلدنا، ويتناول أيضاً اقتراحات للترجمة المعقولة.

الكلمات الرئيسية في المقال: القرآن، الترجمات، قرائن الفهم، الاقتراحات.